

«Østlandsk reisning»

Av Didrik Arup Seip

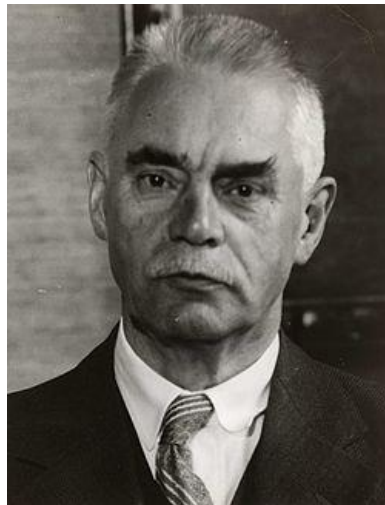
«Østlandsk reisning» (Ø. r.) ble stiftet etter et møte på Jessheim i oktober 1916. Det skjedde etter tiltak av Eivind Berggrav, som da styrte fylkesskolen ved Fetsund. Berggrav holdt flere foredrag i ungdomslag på Romerike. Hovedinnholdet i foredragene ga han ut i 1916 i et hefte han kalte «Østlandsk reisning».

Berggravs hovedtanke var at Østlandet måtte komme med mer aktivt i målstriden. Østlandsk mål måtte få sterkere makt både i riksmål og landsmål. Målstriden var «kommet i en blindgate», skrev han. Det var Østlandet som nå måtte sette inn.

Med Berggrav gikk professor Halvdan Koht, som også holdt et foredrag, som ble utgitt sammen med Berggravs. Han formet programmet slik: «Østlandsmaale maa ikkje bare lye ute paa aakeren eller innafor stuguveggen; det maa bli sett til høgbords i samfundlive og kulturarbeide. Og østlendingen sjøl maa vere kar for å gjøra det.»

Eivind Berggrav (1884–1959).
Ungdomsbilde. Biskop, kirkeleder,
Romerike Historielags første formann.

Halvdan Koht (1873–1965).
Historiker, utenriksminister.

Didrik Arup Seip (1884–1963).
Språkforsker, professor.
Svoger til Eivind Berggrav.

Foto fra Wikipedia

Seip satte opp språkformer

Den tredje i laget var jeg. Jeg hadde til oppgave å sette opp de språkformer jeg mente burde få rom i begge skriftspråkene. Jeg holdt et par foredrag om det, som ble utgitt med tittelen «Østlandsk reisning. Norsk samling». Det var mye de formene som ennå blir diskutert: diftongene (stein, bein), a = formen i substantiver og verber (sola, kasta) osv.

Jeg hevdet at slike former måtte godkjennes som «sideformer», at de skulle få full rett i skriftspråkene. Men jeg hevdet at vi skulle være varsomme i gjennomføringen, slik at vi også godkjente de gamle formene. «Det er kampen for toleranse og frihet også i morsmålet. Det er østlendingens oppgave og kall i målstriden», skrev jeg.

Det ble så valt en nemd for «Østlandsk reisning». Der var Berggrav formann og Koht nestformann. Ungdomslagene på Romerike, Østfold, Vestfold og Solør – Vinger – Odalen valte hver to medlemmer av nemnda. Romeriksungdommen valte presten Erling Grønland og fru Wilhelmine Aanrud, som begge da bodde på Romerike.

Opprop om norsk rettskrivning

I 1917 sendte denne nemnda ut et «Opprop om norsk rettskrivning» med krav om rom og rett for østlandsformene i skriftspråkene, fordi det var «veien fram til et maal som er sams for alle nordmænd». Men det ble også sagt følgende ord: «Ingen skal kjende reformen som tvang. Derfor mener vi at de nye formene som bryter sterkt med gammel skrivemåte, bør staa som *valgfri*. De ulemper som følger med frihet her, er mindre end de som følger av den harde maalstrid vi har havt i de sidste aarene, og langt mindre end de som følger av at barn og unge blir tvunget bort fra sit naturlige norske talemaal, slik som det nu sker, bl. a. over mesteparten av Østlandet, enten det er riksmaal eller landsmaal som er skolens skriftmaal.»

Dette oppropet fra nemnda fikk tilslutning av mange menn og kvinner omkring i landet. Jeg nevner Fridtjof Nansen, H. E. Berner, Abraham Berge, Hans Aanrud, biskop Otto Jensen, Peter Egge, Rasmus Stauri, Kai Møller, Sven Moren, H. Eitrem, Henrik Sørensen, Olaf Norli, Haakon Garaasen, August Western o. m. fl.

Stort sett ble dette programmet gjennomført med rettskrivningen av 1917.

Årene etterpå

I årene etterpå fortsatte Ø. r. arbeidet med Berggrav til formann. Nemnda ga først ut et lite blad med tittelen «Østlandsk reisning» (4 nummer kom ut i 1918 og 1919). Fra oktober 1920 ga Ø. r. ut bladet «Østglett», som kom en gang om måneden. Hovedredaktør for det var først lektor (nå rektor) Torgeir Krogsrud, og fra 1923 av Alf Frydenberg (nå fylkesmann i Vest-Agder).

Dette bladet hadde en fast artikkel om «Møter og lagsarbeid», og der er referater fra årsmøtene og sommerstevnene. Med var ungdommen ikke bare fra de ungdomslag som satte arbeidet i gang. Men også Ringerike og Østfold (dvs. Hedmark) og til dels andre lag var med. I Romerike Ungdomsforbund var Ø. r. blitt til, og det hadde i alle årene en sentral stilling i arbeidet. Formannen Berggrav bodde på Romerike.

Omorganisering

I juni 1926 ble det holdt årsmøte på Hamar. Da ble «Østlandsk reisning» omorganisert til «Østlandsk ungdomsfylking». De gamle ledere av Ø. r. trådte tilbake. Berggrav sluttet som

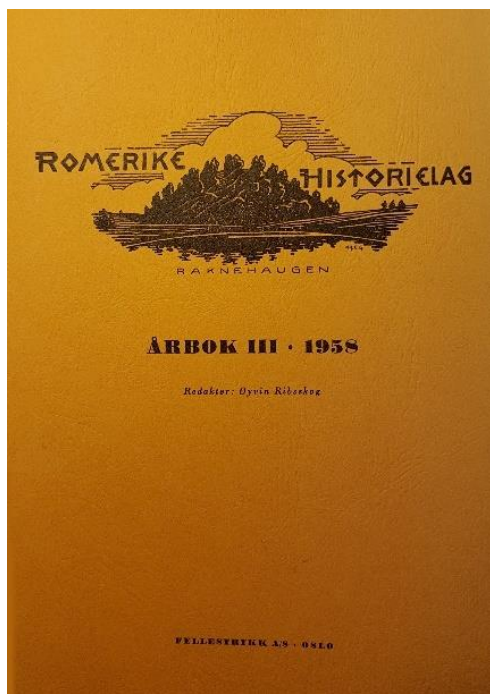
formann. Det var naturlig at ungdommen omkring i lagene hadde ledelsen slik som arbeidet nå skulle legges an. Det var ikke lenger rimelig å bevare en organisasjon med rent språklig program.

Men «Romerike ungdomsforbund» tok opp arven fra Ø. r. da det på årsmøtet 5. april 1936 sluttet seg til «retningslinjen» i «Tilrådingen fra rettskrivningsnevnden av 1934», men protesterte mot at forslaget nå stengte ute fra landsmålet, former som «høst, øst, drøm, strøm og flere som vart godkjent i 1917». «I begge mål må vi få lov til å skrive f. eks. kaster, hester, farlig, billig, kjærlig, fillet og flere slike ting som er mye brukt i norsk folkemål.»

Dette har bud til situasjonen i dag også. Jeg tror at ordene «toleranse og frihet» i målspørsmålet gjelder den dag i dag.

Personlig har jeg mange gode minner fra den tiden jeg kom omkring i ungdomslagene på Østlandet. Jeg holdt ofte foredrag om språkspørsmålet der. Vi hadde stundom «oppvisning» i de forskjellige dialektene på Østlandet. Og jeg fikk mye detaljkunnskap om østlandske dialekter, en kunnskap jeg ikke alltid kunne få av bøker.

Didrik Arup Seip

Denne artikkelen om «Østlandsk reisning» er en av mange interessante artikler i Årbok III – 1958.

Les mer om Romerike Historielags boktilbud på www.historielag.no